

Solidariteit: een kostbaar goed

Frank Vandenbroucke (UvA)

Studium Generale Faculteit Geneeskunde en
Gezondheidswetenschappen, UGent

7 maart 2018

Structuur

- Solidariteit dient ons eigen belang
 - onzekerheid en verzekering
- Solidariteit dient rechtvaardigheid
 - ongelijkheid en herverdeling
- Eigen verantwoordelijkheid

Structuur

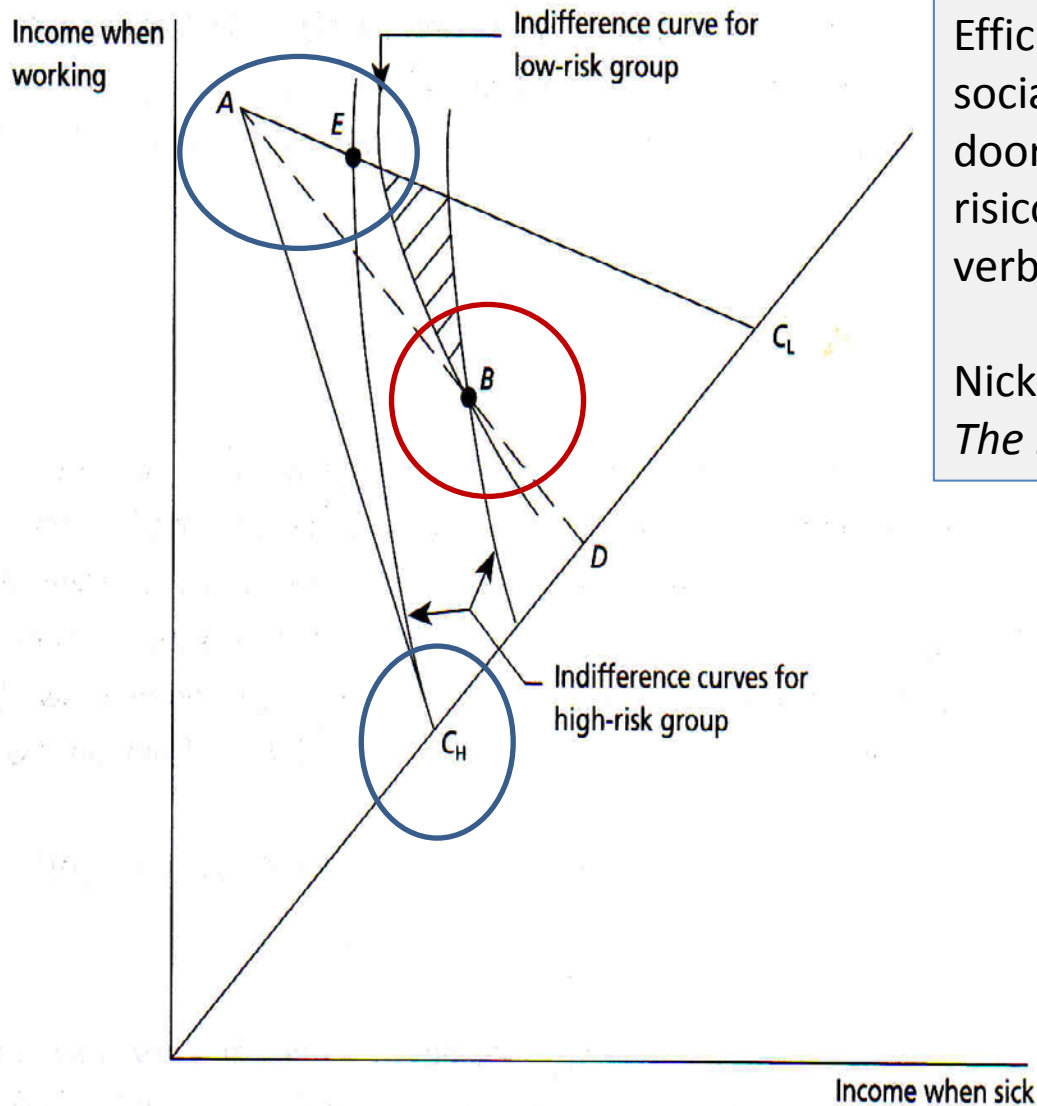
- Solidariteit dient ons eigen belang
 - onzekerheid en verzekering
- Solidariteit dient rechtvaardigheid
 - ongelijkheid en herverdeling
- Eigen verantwoordelijkheid
- Het cement van de welvaartsstaat

Solidariteit en eigenbelang: collectieve verzekeringen

- Waarom sociale zekerheid?
 - menselijke kortzichtigheid (pensioen)
 - onzekerheid vs. verzekeraar risico
 - falende verzekeringsmarkten ('averechtse' risicoselectie)
- Drie voorbeelden:
 - Uitkeringen bij ziekte
 - Pensioenen
 - De Europese Muntunie
- Verzekeringsmechanismen, gemotiveerd op basis van welbegrepen eigenbelang, zijn 'zwakke solidariteit' (?)

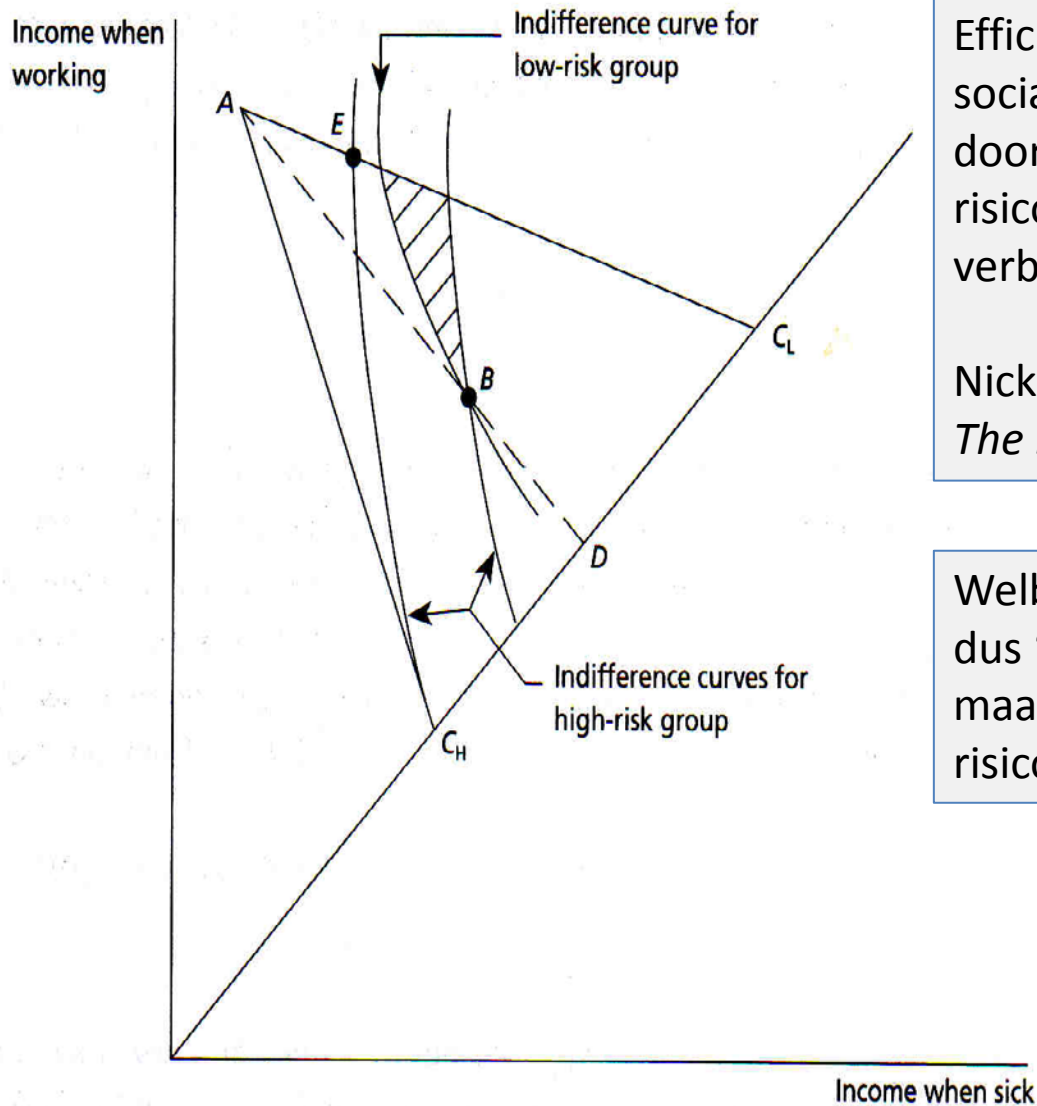
Inkomensvervangende uitkeringen bij ziekte

Efficiëntie-argument voor sociale zekerheid: door overheid verplichte risico-pooling is een Pareto-verbetering t.o.v. vrije concurrentie

Nick Barr,
The Economics of the Welfare State

Inkomensvervangende uitkeringen bij ziekte

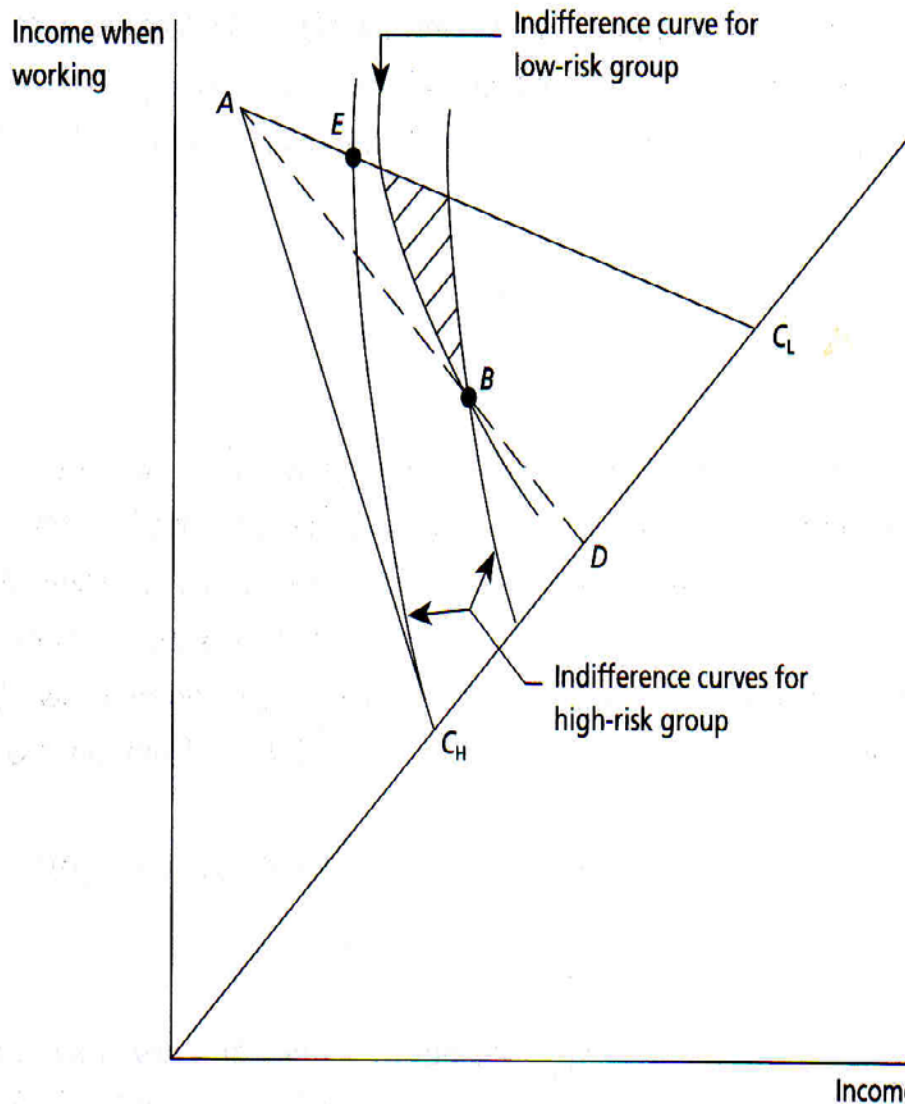

Efficiëntie-argument voor sociale zekerheid: door overheid verplichte risico-pooling is een Pareto-verbetering t.o.v. vrije concurrentie

Nick Barr,
The Economics of the Welfare State

Welbegrepen eigenbelang, dus 'zwakke solidariteit', maar ook herverdeling over risicoprofielen.

Inkomensvervangende uitkeringen bij ziekte

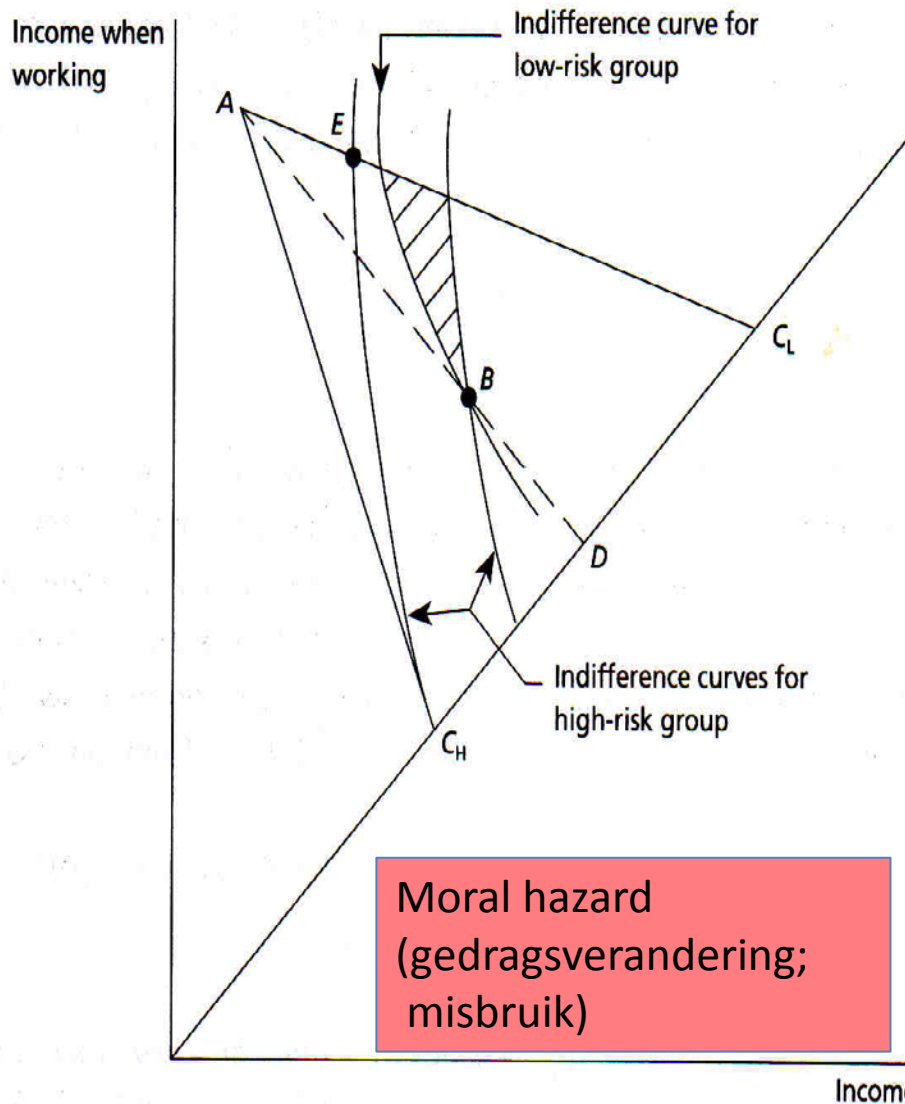
Efficiëntie-argument voor sociale zekerheid: door overheid verplichte risico-pooling is een Pareto-verbetering t.o.v. vrije concurrentie

Nick Barr,
The Economics of the Welfare State

Welbegrepen eigenbelang, dus 'zwakke solidariteit', maar ook herverdeling over risicoprofielen.

Nobelprijzen economie 2000
Akerlof, Stiglitz, Spence
'asymmetrische informatie'

Inkomensvervangende uitkeringen bij ziekte

Efficiëntie-argument voor sociale zekerheid: door overheid verplichte risico-pooling is een Pareto-verbetering t.o.v. vrije concurrentie

Nick Barr,
The Economics of the Welfare State

Welbegrepen eigenbelang, dus 'zwakke solidariteit', maar ook herverdeling over risicoprofielen.

Moral hazard
(gedragsverandering;
misbruik)

Nobelprijzen economie 2000
Akerlof, Stiglitz, Spence
'asymmetrische informatie'

Pensioenen

- Rente in plaats van kapitaal: verzekering voor het 'risico om lang te leven' *binnen* generaties
 - Interessant voor iedereen
 - Laaggeschoolden subsidiëren hooggeschoolden
- Verzekering voor economische, financiële en demografische schokken *tussen* generaties
 - 'Vaste prestatie', 'vaste bijdrage', de 'Musgrave regel'

Pensioenen

- Rente in plaats van kapitaal: verzekering voor het 'risico om lang te leven'
binnen generaties
 - Interessant voor iedereen
 - Laaggeschoolden subsidiëren hooggeschoolden
- Verzekering voor economische, financiële en demografische schokken
tussen generaties
 - 'Vaste prestatie', 'vaste bijdrage', de 'Musgrave regel'
- Laaggeschoolden/hooggeschoolden
 - Minima en maxima
 - Loopbaan eerder dan leeftijd als spil

EMU moet een ‘verzekeringsunie’ zijn (stabiliteit)

- Muntunies centraliseren risico’s, met het oog op stabiliteit:
 - Spreiding van risico’s (pooling)
 - Gunstige externe effecten (vaccinatie)
- EMU als een ‘verzekeringsunie’:
 - Goede nationale werkloosheidsverzekering is in *ieders* belang
 - Herverzekering van nationale werkloosheidsverzekering
- **Paradox:**

VSA consolideren zwakke solidariteitsmechanismen in de staten met solidariteitsmechanismen op het federale niveau;

EU lukt er niet in om sterke solidariteitsmechanismen in de staten te ondersteunen met solidariteit op het EU niveau.

EMU moet een 'verzekeringsunie' zijn (stabiliteit)

- Muntunies centraliseren risico's, met het oog op stabiliteit:
 - Spreiding van risico's (pooling)
 - Externe effecten (vaccinatie)
- EMU als een 'verzekeringsunie':
 - Goede nationale werkloosheidsverzekering is in *ieders* belang
 - Herverzekering van nationale werkloosheidsverzekering
- **Technische puzzel:**
 - Verzekering organiseren, geen herverdeling
 - Moral hazard tegengaan
 - ...

EMU moet een 'verzekeringsunie' zijn (stabiliteit)

- Muntunies centraliseren risico's, met het oog op stabiliteit:
 - Spreiding van risico's (pooling)
 - Externe effecten (vaccinatie)
- EMU als een 'verzekeringsunie':
 - Goede nationale werkloosheidsverzekering is in *ieders* belang
 - Herverzekering van nationale werkloosheidsverzekering
- **Politieke puzzel:**
 - Bindende afspraken ↔ soevereiniteit
 - Wantrouwen ↔ solidariteit
 - Obsessie met *moral hazard* (misbruik), die ons verhindert om ze aan te pakken

Solidariteit en rechtvaardigheid: herverdeling

- De kwetsbaarheid van het verzekeringsargument: voorspelbaarheid van risico's.
- Verzekeringsargument ('wederzijds voordeel') dient rechtvaardigheid, maar rechtvaardigheid stopt daar niet.
- Een moreel uitgangspunt: ongelijkheid is onrechtvaardig als mensen benadeeld worden (t.o.v. anderen) door eigenschappen of omstandigheden waarvoor ze zelf niet verantwoordelijk zijn.
- Als ongelijkheid het gevolg is van 'eigen verantwoordelijkheid', dan is ze niet onrechtvaardig (voorbeeld: de verdeling van de erfenis).
- Onderscheid tussen 'herverdeling' en 'verzekering' (voor sommigen: 'solidariteit' versus 'verzekering' / 'zwakke solidariteit'):
 - Zuivere verzekering: gelijke eigenschappen & risico's (op voorhand geen 'netto-winnaars'/'netto-verliezers')
 - Herverdeling: verschillende eigenschappen & risico's (voorspelbare 'netto-winnaars' en 'netto-verliezers')

Historiek: 'verantwoordelijkheidsgevoelig gelijkheidsdenken' in het spoor van Rawls

- Rawls: ongelijkheid in inkomen en vermogen is niet *per se* onrechtvaardig, moet ze moet uitgelegd (gerechtvaardigd) kunnen worden.
- Rawls's 'sluier der onwetendheid' leidt tot 'verschilprincipe' (*maximin*): 'Zorg ervoor dat de maatschappelijke positie van de minst bevoordeelde groep zo goed mogelijk is'.
- Ongelijkheden waar mensen niet verantwoordelijk voor zijn, zijn niet *per se* onrechtvaardig (\Leftrightarrow G.A. Cohen: alleen ongelijkheden waar mensen voor verantwoordelijk zijn, kunnen gerechtvaardigd worden).

De klemtoon op verantwoordelijkheid: kritieken, grenzen en valkuilen

- Kritiek: maken mensen wel echt 'vrije keuzes'? (Mounk)
- Opgelet: het algemene nut van verzekeringen ('externe effecten')
- Grens: de noodzaak van *mededogen*
- Opgelet: ouders, kinderen en gelijke kansen
- Opgelet: verantwoordelijkheid niet alleen voor wie zwak staat, ook voor wie sterk staat

Het cement van de welvaartsstaat

- Normatief: verantwoordelijkheid, mededogen en *wederkerigheid* ('wie kan, is bereid iets bij te dragen')
- Institutioneel: verzekeringstechniek en herverdeling zijn verweven:
 - Binnen domeinen: risicosolidariteit
 - Binnen domeinen: minima en maxima
 - Tussen domeinen: 'nuttige' domein-specifieke Mattheüseffecten?
- Solidariteit is een kostbaar goed

Dank u

- Vandenbroucke, Verantwoordelijkheid: niet alleen voor wie zwak staat, *Samenleving en Politiek*, jg. 24, september 2017, pp. 83-89.
- Vandenbroucke, Sociale ongelijkheid en beleid: de Belgische Case, *Christen-democratische reflecties*, jg. 4, nr. 1, maart 2016.
- Antoon Vandevælde, *Het geweld van geld. Op zoek naar de ziel van de economie*, Lannoo 2017.
- Y. Denier, L. Dhaene, P. Degadt, *Kiezen is winnen. Een kompas voor keuzes in de zorg*, Acco, 2017
- Yasha Mounk, *The age of responsibility*, Harvard University Press, 2017.
- Bea Cantillon, *De staat van de welvaartsstaat*, ACCO, 2016.

Publicaties: www.frankvandenbroucke.uva.nl